

ארגון רבני צהר
היהדות של כולנו

צהר לאתיקה

לעני איילה בתיה קרסל ד"ר

רחוב המלאכה 9
לוד 71520
טל. 0523286269
פקס. 08-9152280

office@tzohar.org.il
www.tzohar.org.il

שימוש ברשת אלחוטית ללא רשות - נייר עמדה¹

1. הצגת הנושא

בעקבות ההתפתחות הטכנולוגית המואצת, רווח בשנים האחרונות השימוש ברשת אינטרנט אלחוטית (Wi-Fi). חיבור לרשת זו, על ידי נתב אלחוטי המצוי בקרבת מקום, מאפשר העברת נתונים בין מחשבים ומכשירים אלקטרוניים שונים, וניתן באמצעותו לגלוש באינטרנט בלי רכישת מנוי וללא תשלום. מציאות שכיחה זו מעוררת את השאלה: האם מותר לגלוש באינטרנט באמצעות רשת של הזולת, ללא ידיעתו וקבלת רשותו?

בנייר העמדה שלפניכם נבקש לעסוק בשאלה זו, אך תחילה יובהר כי אנו עוסקים במקרה שבו החיבור לאינטרנט לא יפגע בבעל הרשת או באופן השימוש שלו ברשת (לכל הפחות לא במידה משמעותית): לא יגביל את מהירות הגלישה שלו; לא יעלה את מחיר המינוי שלו; לא יחדור לפרטיותו או יחשוף אותה, וכדומה. נייר עמדה זו יתמקד אפוא בעצם השימוש בנכסי הזולת ללא רשותו.

2. הדילמה האתית

הדילמה המרכזית המצויה לפנינו היא שאלת מעמדה של הזכות הטבעית לקניין ומרחב אישי כשזו אינה נפגעת באופן ממשי ולא נגרם בגינה הפסד ממנוי; כלומר כאשר מחדגיסא מתקבלת הנאה מרכושו של הזולת, ומאידיגיסא הנאה זו אינה באה על חשבון הבעלים (אלא על חשבון הבעלות הבלעדית שלהם). מבחינה זו מדובר בשאלה המזקקת את ערך הבעלות והפרטיות לשמן, ללא נגיעות כלכליות, ומעמידה ערך זה מול ערך הנתינה והזולתנות. יוער כי אף אם נניח שהזכות לקניין מצדיקה את הגבלת הזולת מהנאה כעין זו, יש לבחון מהן הגבולות של הגבלה כזו. נוסף על שאלה זו נבחן כאן מעמדו המשפטי של רכוש שבעליו אינו מגן עליו כראוי.

דילמה זו נוסחה היטב במשנה (אבות ה, י),² והוצגו לגביה שתי דעות קוטביות: "האומר שלי – שלי, ושליך – שליך": זו מדה בינונית, ויש אומרים זו מדת סדום". הגמרא (בבא בתרא יב, ב) אף פיתחה את העמדה המוסרית השנייה לטיעון בעל משקל הלכתי: "כופין על מידת סדום".³ דומה כי מחלוקת זו ופרשנותה הן שאלת המפתח בספק הנידון.

מבחינה משפטית, ניתן לפרוט את הדילמה לשתי שאלות עיקריות: 1. האם הנאה נחשבת לבעלת ערך ממנוי וחייבים לשלם בעבורה? 2. האם הנאה מרכוש הזולת נחשבת לשימוש אסור שיש לקבל היתר מפורש בעבורו?

¹ ראו גם מאמרו של הרב יהושע גרינשטיין, "ז'ה נהנה וזה לא חסר": שימוש ללא רשות באינטרנט אלחוטי של אדם אחר, צהר, לג (תשס"ח), שדן בנושא זה בהרחבה.

² ראו: פירוש רע"ב שם; רש"י, עירובין מט, א, ד"ה מדת סדום.

³ כפי שפירש רש"י, בבא בתרא יב, ב, ד"ה על מדת סדום. במקום אחר (בבא קמא פא, ב) גינה התלמוד את המונע הנאה מהזולת כשאינו נפגע מכך וכינה אותו בשם "רע" (שיטה מקובצת שם, ד"ה אל), על סמך הפסוק "אל תמנע טוב מבעליו בהיות לאל ירך לעשות" (משלי ג, כז). כפי שהציעו כמה מהמפרשים (ראו: חידושי אגדות-מהרש"א שם, ד"ה שבילי; שו"ת משיב דבר ב, צב), בפסוק זה יש לראות מעין מקור לדין 'כופין על מידת סדום', וכלשון הרא"ש (שו"ת הרא"ש צז, ב): "כופין אותו להתרחק מן המדות הרעות ולעשות חסד עם חברו".

ארגון רבני צהר
היהדות של כולנו

צהר לאתיקה

לענין איילה בתיה קרסל ד"ר

רחוב המלאכה 9
לוד 71520
טל. 0523286269
פקס. 08-9152280

office@tzohar.org.il
www.tzohar.org.il

מלבד הדיון בסוגיות שבין אדם לחברו, ניצבת לפנינו דילמה משנית המצויה בתחום שבין אדם לעצמו: כיצד ראוי להתייחס למעשה חוקי שאיננו פוגע באיש אך עשוי לקלקל את מידות האדם ולפגום את אישיותו (משום שהוא מתרגל לחיות משל אחרים)?

זאת ועוד: הדילמה שלפנינו אינה עוסקת רק במתח שבין זכויות היחידים אלא משליכה על זהותה ודמותה של החברה בכללה:⁴ התהיה זו חברה שבה הרכושנות והבעלות הם מרכיבי היסוד, או שמא דווקא החסד, הנתינה והזולתנות ישמשו כיסודותיה? יוער כי מאפיין מהותי לדילמות ממין זה הוא שאין בהן אמת אחת ויחידה ובה במידה שיש לעודד הרגלי חסד וחמלה בחברה, יש לדאוג מפני תופעות של טפילות ונחשלות; ולפיכך ניסוח קו מנחה אחיד בסוגיה זו – הן בעבור הפרט הן בעבור הכלל – דורש זהירות יתרה.

3. העמדה היהודית

1.3. חובת תשלום על הנאה – 'זה נהנה וזה לא חסר'

ההלכה קובעת כי הנאה לכשעצמה אינה בעלת ערך ממוני, ולפיכך אין חובת תשלום על הנאה מנכסי הזולת ככל שהיא אינה כרוכה בהפסד ממוני של הבעלים ('זה נהנה וזה לא חסר').⁵ דברים אלה אמורים לגבי נכסי נדל"ן שלא ניתן להוציאם מרשות בעליהם אלא להשתמש בהם במקומם; ולפיכך הפסד הממוני של הבעלים אינו מוערך על פי שווי גוף הנכס, אלא על פי הרווח שיכלו הבעלים להפיק ממנו – דהיינו דמי השכרתו (ובתנאי שהנכס עומד להשכרה).⁶

רשת אלחוטית דומה באופייה לנכסי נדל"ן: מדובר בגלים המתפשטים באזור מוגבל שלא ניתן לעוקרם ולהעבירם למקום אחר ואי אפשר אלא להשתמש בהם כהווייתם.⁷ נוכח השוואה זו היה מקום לומר כי יש לשלם לבעל הרשת על השימוש ברשת שלו וכי התשלום ייקבע לפי הפסד דמי השכירות הפוטנציאלים שנגרם לו; אולם היות ששימוש צרכני ברשת אלחוטית אינו מוכר כנכס העומד להשכרה לצרכן-משנה ואינו מקובל כיום – למעשה לא נגרם לבעלים כל הפסד כתוצאה מהשימוש ברשת. לכן, המשתמש ברשת אלחוטית של אחרים ללא רשותם, פטור מתשלום לאחר מעשה.

2.3. הנאת שימוש לכתחילה – 'שואל שלא מדעת'

לעומת הפטור המובהק מתשלום בהיעדר הפסד ממוני לבעלים, ישנו דיון רחב לגבי היתר השימוש לכתחילה בנכסי אחר ללא רשותו. שימוש כזה מוגדר בהלכה 'שאלה שלא מדעת' ובאופן עקרוני נאסר משום גזל אף כשהוא נעשה באופן זמני ומבלי שנגרם בגינו כל נזק.⁸ הפגיעה בשליטת הבעלים על רכושם אסורה מצד עצמה אף אם אין נלווית לה פגיעה ממונית; זהו הנימוק היסודי שבגיניו יש מקום לאסור את השימוש ברשת אלחוטית ללא רשות. עם זאת, היקפו של איסור 'שואל שלא מדעת' מוגבל על פי קריטריונים שונים שלאורם יש לבחון את הנידון שלפנינו.

⁴ ואכן לכך רמזו חז"ל כאשר כינו התנהגות מעין זו בשם 'מידת סדום' – נורמה מקובלת בחברה מושחתת המוקיעה את עצם הסבת ההנאה לזולת, אף כשזו אינה כרוכה בהפסד או ויתור כלשהו (כאמור בספר יחזקאל (טז, מט): "הֲנֵה זֶה הָיָה עוֹן סֹדִם אֲחֻזְתְּךָ, גֵּאוֹן שְׁבַעַת לֶחֶם וְשִׁלּוֹת הַשֶּׁקֶט הָיָה לָהּ וְלִבְנוֹתֶיהָ, וַיֵּד עֲנִי וְאָבִיוֹן לֹא הָיְזִיקָה").

⁵ שו"ע חו"מ, שסג (בעיקר סעיף ו). האמור מתייחס למקרה שבו נודע לבעלים על השימוש בנכסיהם לאחר מעשה; אולם כאשר הבעלים מחו במשתמש במפורש בעת מעשה, הוא חייב בתשלום בכל מקרה (שם, סעיף ו).

⁶ זאת בניגוד למיטלטלין שבהם בפעולה מעין זו ישנו הפסד מובנה: עצם הפקעת החפץ משליטת הבעלים והכנסתו לרשות זרים. מסיבה זו שיעור התשלום על השימוש במיטלטלין משקף את שווי גוף הנכס, ולא רק את הרווח הממוני שיכלו הבעלים להפיק ממנו (שו"ע שם, א-ה).

⁷ הדברי מלכיאל (ג, קנז, ד"ה ולכאורה) כתב שגם מיטלטלין שאינם מוציאים מרשות חברו, דינם כקרקע לעניין דין 'זה נהנה וזה לא חסר'.

⁸ כפי שמבואר בשו"ע (חו"מ, שנט, ה), שואל שלא מדעת הרי הוא בכלל גזלן.

ארגון רבני צהר
היהדות של כולנו

צהר לאתיקה

לעני איילה בתיה קרסל ד"ר

רחוב המלאכה 9

לוד 71520

טל. 0523286269

פקס. 08-9152280

office@tzohar.org.il

www.tzohar.org.il

1.2.3. נכסי נדל"ן – 'כופין על מידת סדום': איסור 'שואל שלא מדעת' נאמר באופן עקרוני לגבי מיטלטלין שהמשתמש בהם מפיקים מרשות הבעלים; אולם במקרקעין, הנותרים ברשות הבעלים גם כאשר הזולת משתמש בהם ללא הסכמת הבעלים, איסור זה שנוי במחלוקת. מחדגיסיא מוסכם שלעיתים ישנו היתר מובהק להשתמש בהם וניתן אף לכפות את הבעלים (בבית דין) לאפשר זאת, משום שישנו עוול מוסרי בהתנגדות לשימוש ('כופין על מידת סדום').⁹ מאידךגיסיא מוסכם שכאשר עלול להיגרם נזק לבעלים, אין לכפות אותם לאפשר לאחרים להשתמש בשלהם.¹⁰ בתוך שבין שני מקרים קיצוניים אלה ישנו מנעד מקרים רחב שלגביהם הוצעו בהלכה כמה גישות:

(א) הבעלים רשאים להתנגד במקרה שיוכלו להשיג רווח מהשכרת הנכס אף שהם אינם מעוניינים להשכירו בפועל. אולם כאשר הנכס אינו נושא רווחים כלל, מותר לכתחילה השימוש בו למרות התנגדות הבעלים.¹¹

(ב) בכל מקרה רשאים הבעלים להתנגד כניסת זר לרשותם ולשימוש ברכושם בעל כורחם.¹²
(ג) השימוש ברכוש הזולת ללא רשותו נאסר גם ללא מחאת הבעלים. לפי דעה זו, איסור 'שואל שלא מדעת' חל באופן גורף על קרקעות, כשם שהוא חל על מיטלטלין, אלא אם ישנה הנאה לבעלים כתוצאה מהשימוש.¹³

לפי שתי הדעות הראשונות – ובניגוד לדעה השלישית – השימוש בנכסי הזולת אסור רק כאשר הבעלים מתנגדים לכך בפועל; אולם אם הם אינם מודעים כלל לעובדה שאחרים משתמשים בנכסיהם, מותר לכתחילה להשתמש בנכסיהם.¹⁴ לפי דעות אלו יותר השימוש ברשת אלחוטית ללא ידיעת הבעלים; ואילו לפי הדעה השלישית, יש לאסור את השימוש ברשת היות שאין לבעלים כל רווח מכך שאחרים משתמשים ברשת.¹⁵

2.2.3. דבר מועט – מחילה: מותר ליטול מרכוש הזולת דבר מועט שאין אדם המקפיד עליו (כגון קיסם בודד מחבילת עצים) בלא הסכמתו, אלא שאין זו מידת חסידות.¹⁶ אם נניח שאכן אין דרך להקפיד על שימוש

⁹ בבא בתרא יב, ב; רש"י, שם; שו"ע חו"מ, קעד, א; ועוד.

¹⁰ שו"ע שם. לדעת הרמ"א (שם) אין לכפות את הבעלים אף משום מניעת רווח אפשרי ללא חשש נזק.

¹¹ כך דייקו בדעת הרמ"א (חו"מ, שסג, ו) כמה אחרונים (ראו פת"ש שם, ס"ק ג); אך לדעת הגר"א (ביאור הגר"א שם, ס"ק יז) הרמ"א סובר כדעה השנייה שתובא להלן ולפיה הבעלים יכולים למחות בכל מקרה – גם כשאין להם אפשרות רווח.

¹² ראו: תוספות בבא קמא כ, ב, ד"ה הא; תוספות בבא בתרא יב, ב, ד"ה כגון; נימוקי יוסף בבא קמא ח, בדפי הר"ף, ד"ה מאי; טור חו"מ, קנג (כא). כך פסקו גם כמה אחרונים, ראו: שו"ת נודע ביהודה תנינא, חו"מ, כד; שו"ת בית אפרים חו"מ, מט; שו"ת משיב דבר ב, צב ועוד; וראו גם פת"ש חו"מ, שסג, ס"ק ג). לדעת פוסקים אלו, הדין 'כופין על מידת סדום' נאמר רק באופן שאינו משתמש ברכוש חברו הבלעדי, והנידון הוא בזכויות המשותפות בנכס, כגון בחלוקת ירושה משותפת. ליכולתם של הבעלים למנוע מאחר להשתמש בשלהם ולכך שאין לראות במניעה זו 'מידת סדום' הוצעו שני הסברים: א. החשש שמא האחר יזיק לרכוש ויגרום הפסד לבעלים (שו"ת דברי מלכאל ג, קנז); עצם השימוש בעל כורחם של הבעלים נחשב לפגיעה בבעלות המתבטאת במידת השליטה והסמכות כלפי הרכוש (חידושי ר' שמעון שקופ בבא קמא, כה, ג), וכפי שסיכם אחד האחרונים: "דבר שהוא שלו, יכול לעכב את חברו מליהנות ממנו, אף שאין לו היזק ממנו, שכל אחד יכול להשתרר על שלו כפי מה שירצה" (שו"ת עונג יו"ט מח, הערה 1). לביור דעת השו"ע בעניין זה ראו: שו"ת מהרש"ם חו"מ, תט; שו"ת דברי מלכאל ג, קנז; שו"ת מהרש"ם ב, קנג.

¹³ ראו: ים של שלמה בבא קמא, ב, טז; פני יהושע, בבא קמא צז, א.

¹⁴ כך עולה מדברי שו"ת בית אפרים חו"מ, מט; וראה עוד בפתחי חושן הלכות גניבה, פרק ח, ס"ק א, ד"ה ולכאורה.

¹⁵ יש להוסיף כי אם נודע לבעלים על השימוש ברשת בלא רשותו והוא מחה על כך, השימוש נאסר גם לפי הדעה הראשונה כיוון שבאופן עקרוני בעלי הרשת יכולים לגבות תשלום בעבור השימוש. נוהג זה מצוי במקומות שונים בין שכנים: הבעלים קובעים סיסמה לכניסה לרשת, ומוסרים אותה לשכניהם תמורת תשלום על השימוש. מלבד זאת, בעל הרשת רשאי למחות מחשש שייגרם לו נזק מהמשתמש, על ידי גלישה לאימבוקרת.

¹⁶ שו"ע חו"מ שנט, א. חידושו של דין זה הוא שאף שהבעלים מקפידים על חבילת העצים בכללותה ומעוניינים להשתמש בה, הם אינם מקפידים על נטילת קיסם בודד מתוכה. מצב עניינים זה דומה לשימוש ברשת אלחוטית שהבעלים חפצים להשתמש בה אך אינם מקפידים אם מאן־דוהא ייהנה מחלק קטן ממנה.

ארגון רבני צהר
היהדות של כולנו

צהר לאתיקה

לענייני אילנה בתיה קרסל ד"ר

רחוב המלאכה 9

לוד 71520

טל. 0523286269

פקס. 08-9152280

office@tzohar.org.il

www.tzohar.org.il

נלווה ברשת אלחוטית, יש בכך כדי להתיר את השימוש בה לכל הדעות;¹⁷ אולם הנחה זו אינה מבוססת, ובהחלט ייתכן שיש המקפידים על כל שימוש נלווה ברשת האלחוטית שלהם¹⁸ (כגון מחשש שמא יהיו כאלה שלא יגבילו את אופן הגלישה, וינצלו זאת – במודע או שלא במודע – לשימוש נרחב הפוגע בבעלי הרשת).

3.2.3. דבר מצווה – מחילה: מותר להשתמש ברכוש הזולת לצורכי מצווה אף בלא רשותו, מחמת אומדן דעת שלפיו נוח לאדם שיעשו מצווה בממונו;¹⁹ ולפיכך גלישה באינטרנט לצורכי מצווה מותרת אף בלא קבלת רשות. אולם לכתחילה, כשהדבר אפשרי, ראוי לבקש רשות מהבעלים.²⁰ נוסף על כך, היקף השימוש לצורכי מצווה מוגבל לשימוש מזדמן ואסור כשהוא נעשה דרך קבע.²¹

4.2.3. שימוש מקביל – אין גזל: האיסור לגזול (ובכללו 'שואל שלא מדעת') אמור לגבי מיטלטלין הנלקחים מרשות בעליהם,²² ולגבי מקרקעין המופקעים משליטת הבעלים.²³ בשני המצבים הללו הבעלים אינו יכול להשתמש בנכס שלו, אולם כאשר מתאפשר שימוש מקביל שאינו פוגע בבעלות על הנכס, וגוף הנכס ויכולת השימוש בו נותרים בשלמותם ברשות הבעלים – אין לומר כי ישנו איסור גזל.²⁴ באופן זה הנאת השימוש היא תוצר לוואי שאיננו סותר את הימצאות גוף החפץ ברשות בעליו; ולפיכך נראה שלכל הדעות לא ניתן להחיל איסור גזל על שימוש ברשת אלחוטית שאינו מפיק דבר מרשות הבעלים.

5.2.3. שימוש ערטילאי – אין גזל: לדעת פוסקים רבים, איסור גזל קיים רק בנטילה ממשית של חפץ פיזי; לכן יוצאים ידי חובה בתקיעת שופר גזל, שכן המצווה מתקיימת בשמיעת הקול שאיסור גזל אינו חל לגביו.²⁵ בדומה לכך, השימוש ברשת אלחוטית אינו כולל נטילת חפץ ממשי,²⁶ ולכן הוא מותר.

6.2.3. היעדר סיסמה: בעלי הרשת האלחוטית יכולים להגן על השימוש בה בעזרת סיסמה, כך שבלא הזנתה לא ניתן יהיה להתחבר לרשת; ובמקרה שבו הם אכן קבעו סיסמה, מובן שאסור לפרוץ את הסיסמה כדי

¹⁷ ראו ש"ת במראה הבזק ז, קד.

¹⁸ ודי בכך שיש מעט אנשים המקפידים על כך כדי לאסור את השימוש על כולם. ראו שו"ע הרב (הלכות שאלה, סעיף ה).

¹⁹ כפי שמבאר בשו"ע ובהגהות הרמ"א (או"ח, יד, ד) מותר לאדם להשתמש בטלית ותפילין של חברו בלא רשותו כיון שבעליהם אינו מפסיד מכך דבר ונעשית מצווה בממונו.

²⁰ בקשר להיות העקרוני להשתמש ברכוש הזולת לצורך מצווה נפסק כי לכתחילה, במידת האפשר, ראוי ליטול רשות מן הבעלים ואין לסמוך על החזקה כי נוח לבעלים שיעשו מצווה בממונם אלא אם אין אפשרות לברר זאת בפירוש (משנה ברורה יד, ס"ק יג).

²¹ הפוסקים הגבילו את השימוש לצורכי מצווה לדרך ארעי, ראו: מגן אברהם יד, ס"ק ז; משנה ברורה שם, ס"ק יג. שני טעמים נאמרו לסייג זה: א. ישנו חשש ברור שמא שימוש קבוע יזיק לחפץ (פרי מגדים אשל אברהם, ס"ק ז). ב. מסתבר שהבעלים מקפידים שלא ישתמשו בשלהם בשימוש קבוע (שו"ע הרב, או"ח יד, י). ייתכן לראות בכך מעין מקור להדרכה מוסרית, שלפיה שימוש קבוע ברכוש אחרים, שיש בו מעין 'השתלטות' ומעמד של בעלות אינו מעשה ראוי וכפי שנטען להלן. שימוש קבוע ברשת אלחוטית אינו עשוי להזיק, ככל שהגלישה מבוקרת; לכן לפי ההסבר הראשון יש להתיר אף שימוש קבוע, ואילו לפי ההסבר השני יש להתיר רק שימוש ארעי, ולמעשה יש להחמיר בחשש איסור.

²² זהו המאפיין את כל הדוגמאות שהובאו במשנה תורה (הלכות גזלה ואבדה, א, ג) ובשו"ע (ח"מ, שנט, ז) בעניין זה.

²³ כגון השגת גבול בקרקע, שאסורה משום גזל (ראו שו"ע ח"מ, שעו, א); וראו גם בדברי הכפות תמרים (סוכה לא, א, ד"ה ורבנן) וחיידושי חתם סופר (שם, ד"ה וסוכה).

²⁴ כגון הנאה מאור שהדליק אדם אחר שבוודאי מותרת, משום שהמנורה, שהיא החפץ הממשי של מקור האור, נותרה לחלוטין ברשות הבעלים, וכן הנאת האור מצויה בשלמותה בעבור הבעלים – יחד עם הנאתם של אחרים. שונה הדבר מהנידון של שימוש בקרקע (שלדעת הים של שלמה והפני יהושע אסור משום גזל) אף ששם הקרקע נותרת ברשות הבעלים, משום שהבעלים מנועים מלהשתמש בקרקע שלהם כל זמן שאחרים דרים בה.

²⁵ ראו משנה תורה הלכות שופר, א, ג, וכן פסק השו"ע (או"ח, תקפו, ב) לעניין שופר גזל ולעניין מגילה גזולה (שם, או"ח, תרצא, יא). טעם הדבר הוא שאיסור גזל מתקיים רק בנטילת חפץ פיזי מרשות הבעלים (כגון לולב ומצה) ואילו בשמיעה אין נטילת חפץ (מגיד משנה הלכות שופר, שם; משנה ברורה תקפו, ס"ק ט), כלומר גזל שייך רק בחפץ עצמו ולא בהנאה שנמשכת ממנו מאליה.

²⁶ יש לדמות שימוש ברשת אלחוטית לקול שגם בו אין נטילה של חפץ ממשי מהבעלים. גוף השופר המפיק את השמיעה מקביל ל'מודם' או ל'ראוטר' שבעזרתו קולטים או משדרים את הרשת האלחוטית ומנצלים אותה לשימוש. גזל שייך רק בנטילת השופר עצמו (או מכשיר המודם וכדומה) מרשות הבעלים, אך לא בהנאת השמיעה או קליטת הרשת שמחמתם. הדברים קל וחומר, משום שגם לבעלי הרשת עצמם אין חפץ ממשי אלא זכות שימוש ברשת שמספקת החברה (ראו שו"ע הרב הלכות שאלה, סעיפים ד-ה).

ארגון רבני צהר
היהדות של כולנו

צהר לאתיקה

לעני אילה בתיה קרסל דל

רחוב המלאכה 9
לוד 71520
טל. 0523286269
פקס. 08-9152280

office@tzohar.org.il
www.tzohar.org.il

להתחבר לרשת.²⁷ כאשר הבעלים לא קבעו סיסמה והשאירו את הרשת פתוחה, יש לדון בהיתר השימוש לכתחילה מכמה טעמים, אולם למעשה אין בכוחם של טעמים אלו להתיר את השימוש. היות שמדובר בדיון צדדי ביחס לדילמה האתית של התנגשות ערכים, נציג אותם בתמצות: היעדר סיסמה יכול להיחשב לכאורה כמחילה של הבעלים,²⁸ כהפקר,²⁹ או כאבדה מוחלטת.³⁰ כאמור, טעמים אלו דחויים.

3.3. שימוש קבוע – היבט מוסרי

מבחינה הלכתית, אין הגבלה על היתר השימוש באופן זמני ולא בקביעות, כשאין חשש להפסד; אך מבחינה מוסרית יש להימנע מכך כדי למנוע הרגלים של ניצול וטפילות, כדי לרסן את תאוות הבע, וכדי לטפח את ערכי העמל וההשקעה העצמית.³¹ בשימוש מזדמן, מחמת צורך מקומי, אין כל גנאי.³²

²⁷ בכך שהבעלים קבעו סיסמה עבור הכניסה לרשת, הם גילו כי הם אינם רוצים שאחרים ישתמשו ברשת שלהם. גילוי דעת זה כמוהו כמחאה מפורשת של הבעלים האוסרת כאמור שימוש בעל כורחם אף שאין להם כל הפסד כתוצאה משימוש זה.

²⁸ כאשר אדם משתמש ברשות חברו והלה אינו מוחה בו, היעדר המחאה נחשב למחילה (ראו שר"ע חו"מ, קנג-קנד). היעדר סיסמה ברשת אלחוטית הרי הוא לכאורה כהיעדר מחאה; אולם למעשה אין לראות בכך מחילה של הבעלים משתי סיבות: א. אין לראות היעדר מחאה כמחילה אלא אם הבעלים ידעו שמשתמשים ברכוש שלהם (ראו: סמ"ע קנג, ס"ק ג; שם, קנד, ס"ק כז; קצות החושן קנג, ס"ק א; שם, קנד, ס"ק ד). כאשר אין ידוע האם הבעלים ידעו ומחלו, על המשתמש להביא ראיה; ובפרט כשיש טעם לחשוש שהבעלים אינם יודעים או אינם רואים צורך למחות (ראו שר"ע חו"מ, קנג, יז; קצות החושן שם, ס"ק ד; נתיבות המשפט שם, ס"ק יד). בנידון שלנו ייתכן שהבעלים אינם מודעים לאפשרות להתחבר לרשת שלהם או שניתן לקבוע סיסמה, ולכן אין זו מחילה.

ב. אין לראות היעדר מחאה כמחילה אלא אם נוסף על כך שהבעלים ידעו שמשתמשים ברכוש שלהם, הם גם היו מודעים להשלכות העניין ולנזק אפשרי שעלול להיגרם להם, או שיש להניח כי הדבר ידוע לכולם (ראו נתיבות המשפט קנג, ס"ק ג). הלכה זו יסודה בעיקרון כללי שלפיו שתיקה אינה נחשבת להודאה ומחילה אם ניתן להסביר את השתיקה בטעמים שהונים (ראו ב"ח חו"מ, שטג, ד"ה ומ"ש; ש"ך חו"מ, פא, ס"ק יז). בנידון שלנו ייתכן שהבעלים אינם מודעים לכך ששימוש של אחרים ברשת באופנים מסוימים עלול להכביד על השימוש שלהם, או שהם אינם מודעים לכך שברשת פתוחה הם עלולים להינזק משליחת וירוסים או פריצה וגילוי מידע מתוך המחשב שלהם, ואילו ידעו זאת היו קובעים סיסמה כדי למנוע מאחרים להשתמש ברשת שלהם.

²⁹ כאשר אדם משליך את חפציו ברשות הרבים, או כשאינו סוגר דלת בחדר שבו נמצא בעל חיים שלו, מעשה זה נחשב לאבדה מדעת. לדעת הרמ"א (חו"מ, רסא, ד) בכך גילה האדם דעתו כי הוא הפקיר את נכסיו ומותר לקחתם; אולם לדעת הש"ע (שם) אבדה מדעת אינה הפקר, ואסור לקחתה, אלא שאין בה חיוב השבת אבדה. היעדר סיסמה ברשת אלחוטית הרי הוא לכאורה כהיעדר שמירה ולפיכך כאבדה מדעת; אולם למעשה היעדר סיסמה אינו נחשב לאבדה מדעת, משתי סיבות: א. אין להשוותו להשלכת חפץ ברה"ר, שכן דווקא הרואה את הבעלים משליך את החפץ לרשות הרבים, מותר לקחתו. אך כשלא ראה את מעשה ההשלכה, אף שהחפץ מונח ברשות הרבים, אסור לקחתו, שמא הבעלים לא התייאשו (סמ"ע רסא, ס"ק י). אף בהיעדר סיסמה הבעלים לא עשו דבר באופן פעיל, ולכן אין אומדנא שהפקירו זאת.

ב. אין להשוותו לאי-סגירת דלת, שכן זו נחשבת לאבדה מדעת רק ביחס לבעל החיים שעלול לצאת מעצמו למקום אחר, ולכן מותר לאחרים לקחתו; שאר החפצים המצויים באותו מקום, שאינם עשויים לצאת משם מעצמם, אינם נחשבים אבדה מדעת ולכן אסור לאחרים להיכנס ולקחתם. אף היעדר סיסמה איננו גורם הפסד לבעלים מצד עצמו, אלא רק מאפשר לאחרים להשתמש בה מבחירה, ודבר זה אסור. מלבד זאת, כוחם של הטעמים הנזכרים לעיל ושוללים טענת מחילה לעיל, יפה גם כאן ולפיכך יש לשלול את הגדרת הרשת הפתוחה כאבדה מדעת.

³⁰ כאשר אבדה נמצאת במקום שאין אפשרות לקחתה בדרך הטבע (כגון ששטפה נהר) היא מותרת למוצא (ראו שר"ע חו"מ, רנט, ז). היעדר סיסמה מפקיע מהבעלים את יכולת השליטה בשימוש ברשת, ולפיכך היא נחשבת לכאורה כאבדה מוחלטת המותרת לאחרים (חלק מפוסקי דורנו הרחיבו היתר זה גם ביחס לזכויות יוצרים, ולפי דבריהם יצרים, שהועלתה לרשת האינטרנט מותרת בשימוש לכל אדם, כיון שבהמצאותה ברשת האינטרנט היא נחשבת לאבדה בז'וטו של ים); אולם למעשה אין להשוות רשת פתוחה לאבדה שנמצאת בז'וטו של ים: האחרונה מוגדרת כאבודה מכל אדם (משנה תורה הלכות גולה ואבדה, יא, י) והמוצא אותה נחשב ליוצא דופן, ולפיכך היא מותרת לו; ואילו רשת אלחוטית פתוחה אינה אבודה מכל אדם, אלא אדרבה מצויה לכל אדם ובידו כל אחד להחליט האם לנצל אותה לשימושו. להרחבה בעניין זה ראו: הרב גרינשטיין (לעיל הערה 1), עמ' 57; הרב ניר אביב, מעשה רשת, עמ' 155.

³¹ בספר משלי (טו, כז) נאמר (ישונו מתנות יחיה". לאור זאת, נמנעו אמוראים שונים מקבלת מתנות (ראו: מגילה כח, א; קדושין נט, א ועוד); וכך כתב השר"ע (חו"מ, רמט, ה): "מדת סידות שלא לקבל מתנה, אלא לבטוח בה" שיתן לו די מחסורו, שנאמר ושונו מתנות יחיה". ביטחון בה' אינו שולל השתדלות מעשית להשגת פרנסה, אך קבלת מתנה היא חיסרון בביטחון בה' משום שיש בה חריגה מהמאמץ הראוי. לאור זאת ביארו המפרשים שבהימנעות מקבלת מתנה יש משום ריסון לתאוות הממון הטבעית ומיקוד אישיות של האדם בעבודת ה' ובהתעלות רוחנית הכרוכה ביגיע כפיים (ראו: מגיד משנה הלכות זכיה ומתנה, פרק יב, הלכה יז; פרישה חו"מ, רמט, ס"ק ה). נראה שיש להכליל זאת בהדרגת הרמב"ם, להנהיג את מידות הנפש בדרך מאוזנת ולא להפריז ברדיפת הממון (ראו משנה תורה הלכות דעות, א, ד). מלבד זאת, יש בכך אף סייג להנאה מדבר גזול (רש"י, משלי שם), ומובן הדבר כאשר האדם מתרגל לרסן את חמדת הממון. להרחבה ראו מכתב מאליהו חלק א, קונטרס החסד, עמ' 32 ואילך על אודות מידת הנתינה והקבלה. בספר

ארגון רבני צהר
היהדות של כולנו

צהר לאתיקה

לעני איילה בתיה קרסל ד"ר

רחוב המלאכה 9

לוד 71520

טל. 0523286269

פקס. 08-9152280

office@tzohar.org.il

www.tzohar.org.il

הדרכה זו נוגעת לרובד הנפשי שבין אדם לעצמו ובין החברה לעצמה, ומקומה אינו מערכת היחסים בין המשתמש לבעלים, אלא בהשלכות היתר השימוש על נפש האדם ועל זהות החברה.

4. מסקנות

1.4. בדיעבד אין לחייב בתשלום את המשתמש ברשת אלחוטית של אחרים – בין אם מדובר באדם פרטי, בין אם מדובר בגוף כלשהו (ארגון, חברה וכ"ב) – משום שאין נגרם להם הפסד ממוני בגין שימוש זה.

2.4. מותר לכתחילה להשתמש ברשת אלחוטית של אחרים ללא קבלת רשותם.

3.4. היתר השימוש לכתחילה מתבסס על כמה נימוקים: א. אין הוצאת רכוש מרשות הבעלים (בדומה לקרקע, לדעת רוב הפוסקים); ב. השימוש נעשה במקביל לבעלים ואינו מפקיע נכס כלשהו משליטתם; ג. השימוש אינו כרוך בנטילת חפץ פיזי. נוסף על כך ישנו טעם להיתר בשימוש לצורך מצווה.

4.4. שימוש ארעי ומזדמן מותר בהחלט, אך ראוי להימנע משימוש קבוע ברשת של אחרים.

תהלים (קכח, ב) נאמר "יגיע כפיך כי תאכל אשריך וטוב לך"; ומכאן למדה הגמרא (ברכות ח, א) על מעלתו של הנהנה מעמלו ולא מממון אחרים: "גדול [ירא שמים] הנהנה מיגיעו יותר מירא שמים [שנהנה משל אחרים]". הרב קוק (עין א"ה, ברכות, פרק א, פסקה קא) מסביר שיש באורח חיים של עמל ויגיעה יתרון מוסרי; ונוסף על כך הרגל זה בענייני העולם הטבעי מעצב תשתית להתעלותו הרוחנית הכוללת של האדם ומיצוי כוחות הנפש שלו המותנים כולם במאמץ ובהשקעה.

³² בתלמוד (ברכות י, ב) נאמר: "הרוצה ליהנות [משל אחרים] יהנה כאלישע". המהרש"א (חידושי אגדות, שם) ביאר, שאין בזה סתירה להדרכה להימנע מקבלת מתנות, שזו אמורה לגבי קבלת רכוש הזולת והכנסתו לרשות המקבל לשימוש קבוע. אולם בשימוש מזדמן מחמת צורך מקומי, כגון באדם שנוע בדרכים ומתארח, אין כל חיסרון, כיון שאין בזה הרגל לאורח חיים של קבלת ממון מהזולת, אלא קבלת טובה חדפעמית בעת הצורך, וכך עולה גם מדברי הרמב"ם (פירוש המשנה אבות ד, ו). מאידך גיסא, לדעת הרשב"ץ (ש"ת התשב"ץ א, קמג) רק לתלמיד חכם מותר ליהנות משל אחרים. עוד יש לציין כי החתם סופר בחידושו (חולין מד, א) זייק מלשון הפסוק "שונא מתנות יחיה" כיהיסרון אינו עצם קבלת המתנה (ולכן לא נאמר "ולא אינו מקבל מתנות יחיה"), אלא מידת הנפש המתאוה לממון; לכן השבח אינו לנמנע מקבלת מתנה בכל מחיר, אלא לסולד מכך. לאור דבריו, גם לכלל החברה יש להימנע דווקא מקבלת מתנה קבועה שעלולה להרגיל את הנפש לחימוד ממון, אך בקבלת מתנה מזדמנת החשש לכך מועט. לפיכך ראוי להימנע משימוש קבוע ברשת אלחוטית של אחרים; ביחוד משום שהתשלום החודשי כיום על גלישה סבירה באינטרנט הוא שווה כמעט לכל נפש.

